

Geopolitika nerostných surovin: proměna obrazu

Michal Rožkanin

diplomová práce posudek vedoucího práce

Předložená diplomová práce se zabývá v poslední době velmi diskutovaným tématem, které představují ekonomické a bezpečnostní aspekty závislosti na energetických a dalších (strategických) surovinách, a to v geografických souvislostech.

Práce je logicky strukturovaná, začíná přehledem a hodnocením významu nerostných surovin. Dále se věnuje nejvýznamnějším aktérům-hráčům (privátním i státním) ve sféře těžby surovin a změnám, které se v rámci odvětví v posledních desetiletích odehrály. Základní téma však práce pojednává spíše nepřímou – suroviny jsou významným předmětem zájmu politiky států i firem, ale autor největší pozornost věnuje mezinárodním organizacím – kartelům. Jejich role je bezpochyby významná, ale o skutečné geopolitické aktivity se v jejich případech (tolik) nejedná.

Stěžejní část práce představuje kapitola Geografické aspekty a trendy v kontrole nerostných surovin, které však schází více prvků, jež by odpovídaly názvu (chybí kartografické vyjádření); prezentuje např. makroregionální rozdělení investic, či příjmů z těžby, ale nikoli skutečné postižení kontroly v geografickém vyjádření.

Autor charakterizuje základní trendy ve sféře těžby a kontroly nerostných surovin, i když vzhledem k jejich rozdílnému významu, poskytuje nepřiměřeně velký prostor neenergetickým surovinám (viz i přílohy). Zdůrazňovat význam ropy je banální, pokud to není patřičně dokumentováno zásadními geopolitickými aktivitami relevantních aktérů.

Geopolitika by měla být hlavním předmětem studia, ale nelze říci, že by se s tímto úkolem autor skutečně dobře vypořádal. Přestože v rámci textu se autor o geopolitických aspektech zmiňuje, ale poněkud nesystematicky: např. na začátku v rámci subkapitoly o strategických minerálech jsou neorganicky uvedeny poznámky o strategických místech světa. Toto téma by si zasloužilo samostatnou kapitolu a zpracování minimálně ve dvou až třech ohledech: 1) fúze, akvizice firem, 2) stavba sítí (ropovody, plynovody) a 3) vojensko-politické aktivity související s těžbou a distribucí surovin (ropy). Jako příklad mohou sloužit např. práce Brzezinskiho, Klareho nebo kolektivu Le Monde Diplomatique (Ramonet). V práci je geopolitika surovin připomínána (ilustrována) např. formou rámečků (nikoli rámu), z nichž jeden se také zabývá kontrolou surovin u nás, kde autor uvedené geopolitické aspekty naznačuje. Ale mediálně nejatraktivnějšímu tématu, a totiž chování hlavních hráčů – států (USA a jeho aktivity, geopolitika/vydírání Ruska, strategie Číny, reakce EU a jejích členů) na jedné straně a velkých ropných společností (privátních) firem na straně druhé je v práci není věnována adekvátní pozornost, přitom zmínky, odkazy k této problematice se v práci vyskytují.

Některé důležité otázky nejsou dostatečně zodpovězeny:

1. Zvyšuje se koncentrace kontroly ropy a dalších surovin či nikoli, resp. jak se liší trendy podle jednotlivých (vybraných) surovin?
2. Jak největší producenti ropy, plynu tyto své (geopolitické) zbraně využívají?

3. Co znamená, přináší soupeření o energetické zdroje, resp. o jejich kontrolu? Jaké konflikty a kde soupeření o ně plodí?

Práce se všech uvedených otázek dotýká, na některé reaguje, ale poněkud nesystematicky. Např. hovoří o konfliktech – surovinových válkách, ale v minulosti. Skutečnost, že v současnosti surovinové války také zuří (avšak v jiné podobě), jen naznačuje.

Základní trendy však práce postihuje a v závěru správně zdůrazňuje rozdílnou roli politických a ekonomických faktorů, které těžbu zásadně ovlivňují. V podstatě nejdůležitějším závěrem práce je posilování role státu – surovinový nacionalismus. Pokus o hodnocení změny role státu při kontrole představuje srovnání dvou mapek v závěru práce, dalo se však toho vytěžit více. Ať už jde o hodnocení kontroly nebo geopolitiky (geopolitika přitom zahrnuje kontrolu), vždy musí být základním cílem takové práce postižení změn a tendencí (práce do značné míry obsahuje) a proměny geografického/geopolitického obrazu (ta je práci jen naznačena).

Práce je poměrně solidně vybavena faktograficky, využívá řadu zdrojů a odkazů a rozsáhlý poznámkový aparát. Slabší je teoretické zarámování a kartografické vyjádření, práce mohla obsahovat řadu (v literatuře běžně dostupných) mapek ilustrujících geopolitickou situaci na poli těžby a distribuce nerostných surovin.

K věcnému i formálnímu zpracování mám několik připomínek:

- Často nevhodně používaný termín minerály (moc nad minerály), minerální atd.
- Nevhodné používání termínu strategické minerály i pro suroviny organického původu.
- Názvy některých tabulek a obrázků by mohly být výstižnější.
- V některých tabulkách nejsou uvedeny nerostné suroviny, ale kovy;
- Lepší by bylo přímé srovnání energetických a ostatních surovin a porovnání % podílu surovin (těžby i exportu) na začátku a konci sledovaného období.

Vzhledem k tomu, že strategickým minerálům je věnováno dost prostoru, chybí vyjádření jejich podílu na exportu či těžbě. Detailnější hodnocení se týká jen USA, ale co Rusko, Čína, EU.

Mezi největšími ropnými společnostmi chybějí ruské, skutečně jsou tak malé?

Přestože práce operuje s řadou titulů, některé důležité tam chybějí, např. Brzezinski, Engdahl, Le Billon.

Přes uvedené nedostatky autor zodpověděl vytyčené hypotézy a postihl základní trendy ve vývoji geopolitiky – kontroly nerostných surovin ve světě a splnil základní požadavky kladené na zpracování tohoto typu práce, a proto ji doporučuji k obhajobě.

Praha 25.5. 2007

vedoucí práce RNDr. Jiří Tomeš

